

MONIKA KISZKA

NOWY MODEL RODZICIELSTWA I JEGO KONSEKWENCJE

Współczesna rzeczywistość obfituje w liczne przemiany społeczno-kulturowe, które są skutkiem postępującej globalizacji oraz urbanizacji. Czynniki te przyczyniają się do stopniowych zmian w społecznym postrzeganiu rodziny, a także odgrywanych w ramach jej struktur ról rodzicielskich. Współcześnie analizy i opisy rodzicielstwa skoncentrowane są wokół pojęć „matki idealnej”, „ojca idealnego” czy też ogólnie „perfekcyjnego rodzicielstwa”. Celem niniejszego artykułu jest podjęcie naukowej refleksji nad kondycją rodzica, coraz częściej definiowaną poprzez pryzmat żądanej od niego perfekcji oraz zjawiska profesjonalizacji sprawowania opieki rodzicielskiej. Podejmowanie prób naukowej syntezy ma na celu zwrócenie uwagi na źródła, a wreszcie na konsekwencje tego problemu, „uciążliwe” zwłaszcza dla młodych rodziców.

Postępujący proces redefiniowania rodzicielstwa wyraża się brakiem występowania stabilnych wzorców ojcostwa i macierzyństwa. Sytuacja ta niezaprzeczalnie oddziałuje na cały system życia rodzinnego, w tym także na dzieci. Nowy model rodzicielstwa w swojej istocie przyniósł nowe rozumienie ról matki oraz ojca, włączając tu pojęcia „zaangażowania” oraz „wzorowego wypełniania swoich obowiązków”.

1. RODZICIELSTWO – USTALENIA TERMINOLOGICZNE

Rodzicielstwo jest istotnym obszarem badań naukowych oraz licznych popularnonaukowych poradników, a także jednym z ważniejszych aspektów dyskursów

Dr MONIKA KISZKA – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych, Zakład Pedagogiki Społecznej, adres do korespondencji: ul. Smarzewskiego 89, budynek AB, 60-568 Poznań; e-mail: monika.kiszka@amu.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0489-3902>.

publicznych. Na przestrzeni wieków zmieniała się optyka społeczna na temat rodzicielstwa. W ujęciu tradycyjnym było ono postrzegane jako naturalny instynkt oraz jedna z podstawowych potrzeb człowieka. Co więcej, wokół tego tematu narosło wiele mitów oraz stereotypów dotyczących najczęściej kobiety oraz nakładanych na nią w tym wymiarze zadań i obowiązków.

Rodzicielstwo to zadanie wielowymiarowe i złożone. Realizacja powierzonych rodzicom zadań zależna jest od trzech głównych czynników, którymi są osobiste cechy rodziców, cechy samego dziecka oraz otoczenie społeczne. Bycie rodzicem jest związane ze sprawowaniem opieki nad dzieckiem, zwłaszcza w celu zapewnienia mu ochrony. Ponadto konieczne jest zaspokojenie jego potrzeb na poziomie fizycznym, emocjonalnym oraz społecznym (Błasiak, 2017). Rodzicielstwo to również proces ciągłych zmian, następujących na skutek przechodzenia przez kolejne cykle życia, dlatego jest to długotrwały i złożony proces w życiu człowieka. Przyjęcie tak odpowiedzialnej postawy zakłada, że powołanie dziecka na świat jest świadomą decyzją, obejmującą wiedzę co do możliwych konsekwencji swojego postępowania (Kromolicka, 2012).

Ważnym etapem przedstawionej w niniejszym artykule analizy będzie przegląd współczesnego rozumienia rodzicielstwa. W tym kontekście należy wskazać na termin „nowe rodzicielstwo”, w ramach którego rodzicielstwo jest postrzegane w kategorii osobistej wolności jednostki, a nie naturalnego instynktu. Tym samym koncepcje macierzyństwa, ojcostwa oraz rodzicielstwa są konstruktami społecznymi, w myśl których bycie rodzicem nie jest już najbardziej oczywistą fazą życia człowieka współczesnego. Przyjście na świat dziecka jest często wpisane w precyzyjnie opracowany plan na życie. Pojawienie się nieplanowanego dziecka postrzega się jako zdarzenie stawiające rodzinę w złym świetle (Kusio, 2004). Znakiem odpowiedzialności i zdrowego rozsądku jest bowiem świadome planowanie rodziny.

Ważnym założeniem w dalszych rozważaniach jest teza, że współczesne rodzicielstwo to stan, na którego realizację nakłada się wymóg profesjonalizacji oraz instytucjonalizacji. Warunkami decydującymi o spełnianiu tych wymogów są wysoka refleksyjność, znaczące nakłady pracy oraz osobiste zaangażowanie. Nowoczesne społeczeństwa wyznaczyły nowy model rodzicielstwa, który nie może być wykonywany z pozycji „amatora”. Współczesny rodzic staje się niejako menedżerem życia rodzinnego, które zarządzane jest jak jeden z kilku osobistych projektów. Pomyślnie zrealizowanie wszystkich założeń będzie dopełnieniem wizerunku rodzica jako profesjonalisty oraz człowieka sukcesu. Tak rozumiane rodzicielstwo obejmuje dwie rozłączne sfery: ojcostwa i macierzyństwa, których dotyczą liczne, często sprzeczne wymagania. Ich wspólnym mianownikiem jest założenie o świadomym wykonywaniu swoich obowiązków i wypełnianiu swojej roli zgodnie z przyjętym ideałem.

Rozwijający się współcześnie etos „intensywnego rodzicielstwa” jest skutkiem wzrastających oczekiwań społeczno-kulturowych wobec rodziców. Intensywne rodzicielstwo, nazywane także w literaturze przedmiotu „hiperrodzicielstwem”, niesie w swojej istocie dwie postawy wobec rodzicielstwa omówione poniżej. Większość wyznaczanych w jego obrębie zadań odnosi się najczęściej do matki, na której spoczywa presja, by skupiła się na swoim dziecku.

Przechodząc do szczegółowej analizy wymienionych postaw, należy stwierdzić, że pierwsza w swojej istocie odwołuje się do neoliberalnych założeń – wysoka świadomość rodziców ma na celu odpowiednie pokierowanie życiem dziecka, aby zapewnić mu sukces oraz powodzenie. Każde z rodziców powinno być jednocześnie świadome zagrożeń „złego rodzicielstwa” oraz tak modelować swoje działania, aby unikać wyznaczonych w ramach tego konstruktów zachowań. Drugą postawę można określić jako świadomość ryzyka, jakim obarczone są wszelkie decyzje wychowawcze i inne działania rodzicielskie. W tej perspektywie wyraźny staje się dyskurs ekspercki, zakładający konieczność uzyskiwania porad od specjalistów z zakresu wychowania. Oznacza to ograniczenie zaufania wobec rodziców i kwestionowanie podejmowanych przez nich decyzji (Slany, 2013).

Literatura pedagogiczna wskazuje, że współczesne rodzicielstwo charakteryzuje się swoistym zawieszeniem między jego tradycyjnym a nowoczesnym modelem. W tym wymiarze podkreśla się konieczność dokonywania wyborów, wypełnienia zadań, podejmowania obowiązków oraz realizowania własnych planów oraz ambicji. Wszystko to jest konsekwencją licznych wymagań ze strony społeczeństwa. Często bycie rodzicem oznacza borykanie się z trudnościami i samotnością na nieznaną dotąd skalę (Adamiec-Zgraja, 2008).

2. CZYNNIKI DETERMINUJĄCE WSPÓŁCZESNE RODZICIELSTWO

Wśród czynników wpływających na proces formowania się nowego modelu rodzicielstwa wymienia się kulturę indywidualizmu. Kultura ta w centrum zainteresowania stawia jednostkę, sprawiając, iż osobisty sukces i rozwój stają się głównymi celami jej życia. Pociąga to za sobą nieustanną konieczność podkreślania swojej indywidualności, wraz z czym nasilają się dążenia do poszerzania granic wolności oraz autonomii, co następnie wpływa na decyzję o odroczeniu lub nawet rezygnacji z roli rodzica. Stały popęd ku samorealizacji oraz samowystarczalności skutkuje poczuciem realizowania się z dala od trudów odpowiedzialności i zobowiązań. Sama wolność jest rozumiana jako wolność od dziecka (Slany, 2005), w efekcie czego człowiek świadomie rezygnuje lub odracza proces zostania rodzicem. Widać w tym odbicie zmian, które zaszły w społeczeństwach zachodnich – z familiarnych stały się indywidualistyczne.

Kluczowe znaczenie dla nowego modelu rodzicielstwa ma koncepcja tzw. helikopterowych rodziców, którzy nie tyle silnie angażują się w życie swoich dzieci, co sprawują nad nimi kontrolę oraz stanowią wsparcie emocjonalne. Postawa taka ma swoje podłoże w mitach wychowawczych, zgodnie z którymi dziecko stawia się w nadrzędnej pozycji, co ma zapewnić mu wszechstronny i szczęśliwy rozwój. Takie dziecko zaczyna wręcz organizować życie dorosłych. Zjawisko „helikopterowych rodziców” upowszechnia się wskutek ciągłego polepszania się warunków ekonomicznych społeczeństw, a w konsekwencji spadku dzietności. Rodzicielstwo staje się czasem inwestowania, wymagającego nakładów finansowych. Co więcej, nowy model rodzicielstwa obciąża rodziców wyłączną odpowiedzialnością za szczęście i sukces dziecka. Rodzice są narażeni na bezustanne poczucie winy w przypadku doznania porażki przez najmłodszych (Szymanik-Kostrzewska i Trempała, 2017).

Jednym z czynników wpływających na ukształtowanie się omawianego modelu rodzicielstwa jest nowe podejście do okresu dzieciństwa, zapoczątkowane w latach osiemdziesiątych XX w. Nastąpiło wtedy szczególne zwrócenie uwagi przez specjalistów, najczęściej lekarzy pediatrów, na znaczenie okresu dzieciństwa w rozwoju człowieka. Uznano, iż jest to czas najintensywniejszych wzrostów oraz zmian. Tym samym zaczęto przypisywać matce coraz większą rolę, ale także odpowiedzialność za rozumienie i zaspokajanie potrzeb dziecka. Zadania stawiane rodzicom przyjmowały coraz ambitniejsze cele, a związana z tym odpowiedzialność wzrastała (Rejowska, 2015). Dostrzeżenie zatem okresu dzieciństwa oraz przypisywanie mu coraz większej wartości spowodowało w efekcie, że to właśnie rodzic stał się odpowiedzialny za każdy sukces oraz porażkę dziecka. Samo dzieciństwo staje się fundamentem dobrego przyszłego życia lub też odwrotnie – źródłem nieustających traum oraz początkiem życiowych trudności.

Nowe rodzicielstwo za swoją podstawę przyjmuje także koncepcję „upubliczniania rodzicielstwa” (*sharenting*), oznacza to publiczne dzielenie się doświadczeniami z rodzicielstwa w sieci. Internetowe przekazy, głównie wpisy blogowe, kształtują tym samym współczesne wzorce rodzicielstwa (Maciąg-Budkowska i Rzepa, 2017). Zjawisko to polega również na dzieleniu się informacjami, w tym zdjęciami, na temat własnego dziecka na portalach społecznościowych, gdzie dostępne są nie tylko dla bliskich znajomych, lecz także zupełnie obcych osób. Obecnie *sharenting* stał się codzienną praktyką rodzin na całym świecie. Można stwierdzić, że rodzice potwierdzają lub umacniają w ten sposób swoją pozycję społeczną. Co więcej, upublicznianie przynosi im satysfakcję, zwłaszcza za sprawą pozytywnego odbioru ze strony otoczenia, co stanowi zachętę do następnych publikacji. Kolejnym istotnym czynnikiem jest fakt, że rodzice, którzy udostępniają zdjęcia swoich dzieci, niejako na nowo budują swoją tożsamość, pozując na rodziców doskonałych i potwierdzając

wysoki status. Obecna presja perfekcjonizmu, bardzo mocno zapośredniczona przez media społecznościowe, skłania ich do stałego kreowania swojej tożsamości oraz pozowania na osoby, którymi chcieliby być (Bańtemur, Kurşuncu, 2022).

Drugim istotnym zjawiskiem jest *displaying families*, które jako pierwsza opisała Janet Finch. Autorka podkreśla, że jest to proces, w którym jednostki, a także całe grupy, prezentują sobie nawzajem działania swojej rodziny, ukazując relacje panujące między jej członkami. Głównym celem takiego komunikatu jest podkreślenie wywiązywania się z powierzonych rodzinie obowiązków, a przede wszystkim ról rodzicielskich (Gawrońska, 2021).

Kolejnym czynnikiem wpływającym na nowy model rodzicielstwa jest wspomniany na wstępie dyskurs ekspercki, będący rezultatem postępującej instytucjonalizacji form życia rodzinnego. Za sprawą żywotności tego dyskursu to, co dawniej uznawane było za zasób wiedzy potocznej, przekazywanej w ramach wielowiekowej tradycji, dzisiaj jest przedstawiane w kategoriach problematyzacji oraz racjonalizacji. Wychowanie dziecka nie przebiega już naturalnie pod dyktando podstawowych ludzkich instynktów, bo wymaga obecnie racjonalnego oraz profesjonalnego podejścia. Pozycja rodziców jest zależna od opinii ekspertów, na znaczeniu traci osobiste doświadczenie. Proces wychowania przebiega raczej w sposób instrumentalny, wykazując dużą podatność na przekazy dyskursu medyczno-terapeutycznego. Ponadto eksperci starają się kontrolować oraz klasyfikować sposoby doświadczania i wypełniania ról rodzicielskich, monopolizując możliwe sposoby ich definiowania (Szulich-Kałużna, 2016).

W dalszej kolejności należy odnieść się do kultury popularnej, która jest podstawą kształtowania się postaw społecznych wobec rodzicielstwa, sprzyjając jego komercjalizacji. Opisywane zjawisko jest związane z nadawaniem dziecku oraz rodzicom wartości rynkowej, pobudzając konsumpcję dóbr materialnych związanych z procesem wychowania. Obejmuje ono poszukiwanie oraz zakup konkretnych usług lub produktów, określanych mianem niezbędnych dla wychowania oraz rozwoju dziecka. Czynności takie mogą się odbywać w tradycyjny lub elektroniczny sposób, przy czym ten drugi jest powiązany z aktywnością rodziców w Internecie (Jasielska i Maksymiuk, 2018).

Omawiając zjawisko „skomercjalizowanego rodzicielstwa”, należy zwrócić uwagę, iż bycie rodzicem nabrało nowego wymiaru. Podejmowanie tej roli jednocześnie orientuje rodzica na zaspokajanie potrzeb materialnych, co rozumiane jest bardziej jako „inwestowanie”. Określanie rodzica mianem „inwestora” jest wyrazem tendencji do kosztorysowania jego zadań. Wychowanie jest bardzo drogim projektem, a sami rodzice mają obowiązek ponoszenia wszystkich kosztów związanych z potrzebami najmłodszych. Rodzic-inwestor pozostaje pod bezustannym naporem przekazów kulturowych promujących obraz dzieciństwa w wersji „de luxe”, choćby

w postaci pięknych dziecięcych ubranek, wózków i zabawek. Znaczącą rolę odgrywa również reklama, która prezentuje wizję rodziny idealnej, prawidłowo rozwijającego się dziecka, co z jednej strony wynika z presji perfekcyjnego rodzicielstwa, a z drugiej stanowi wyraz potrzeb konsumentów, którzy preferują oglądanie wyidealizowanych wizji życia rodzinnego (Jasielska i Maksymiuk, 2011).

Do istotnych źródeł kreujących nowy model rodzicielstwa należą też kultura popularna oraz szeroko rozumiane media, a przede wszystkim telewizja. Wiele przekazów jest skoncentrowanych wokół kobiety-matki prezentowanej jako osoba zadbana oraz bezustannie uśmiechnięta, co ma świadczyć o znikomej ilości zmarzeń. W dyskursie społecznym trudy rodzicielstwa są bagatelizowane, natomiast samo doświadczenie macierzyństwa bywa idealizowane. Kobiety w reklamach, serialach lub filmach zazwyczaj mają uprzywilejowaną pozycję, czują się spełnione, a macierzyństwo stanowi dopełnienie ich życia. Medialny obraz kobiety jako matki implikuje przede wszystkim wizję „cukierkowego macierzyństwa”, daleką od rzeczywistości, obecną w narracji aktorek, które promują macierzyństwo jako element ich wizerunku, czasami uznając je nawet za jego fundament (Popczyk-Szczęsna, 2015). Medialno-marketingowe narracje macierzyństwa związane są także z obecnością tzw. *celebrities mothers*, czyli celebrytek-matek, które podtrzymują wizję matki idealnej, kreując się na medialnych ekspertów od spraw wychowania, doradzających, w jaki sposób żywić, ubierać oraz wychowywać dzieci (Bieńko, 2015). Widoczna obecność tych narracji przyczynia się do utrwalania wizji idealnej matki.

3. RODZIC IDEALNY – PRÓBA CHARAKTERYSTYKI

Podjmując się opisu sylwetki rodzica idealnego, należy wskazać, że można dokonać tego w sposób spójny z ogólnie rozumianym rodzicielstwem. Jednak możliwe jest dokonanie osobnej charakterystyki matki oraz ojca, co zostanie przedstawione w poniższych rozważaniach.

Sylwetka rodzica idealnego opiera się głównie na bezustannym sprawowaniu opieki nad dzieckiem, byciu z nim nierozłącznym, tak aby możliwe było natychmiastowe reagowanie na potrzeby dziecka. Wymaga to poświęcenia znacznych nakładów czasu, pieniędzy oraz energii. Sama matka natomiast powinna przedkładać potrzeby dziecka nad swoje własne. Istotnym założeniem jest konieczność ciągłego podnoszenia przez rodziców swoich kompetencji oraz wiedzy dotyczącej ogólnego rozwoju dziecka, a także różnych umiejętności wychowawczych. Wszystkie te działania powinny być oparte na przekazach autorytetów od wychowania oraz specjalistów w dziedzinie. Co więcej, wszystkie te teoretyczne założenia powin-

ny być natychmiastowo wcielane w życie (Maciąg-Budkowska, 2017). Powyższe implikacje oraz wszechobecny dyskurs ekspercki sprawiają, że rodzice stale potrzebują potwierdzenia swoich kompetencji, próbując uzyskać różnorodne dyplomy w tym zakresie, co często porównywalne jest do rozwoju kariery zawodowej. W tym względzie zauważalne są dążenia do profesjonalizacji wszystkich funkcji oraz zadań rodzicielskich. Wzrastająca presja oczekiwań sprawia, iż wychowanie dziecka jest traktowane jako swoisty wyścig, a dziecko jest niejako „wizytówką” umiejętności oraz sprawności wychowawczych dorosłych (Bieńko, 2015).

Przechodząc do kolejnego etapu charakteryzowania rodzica idealnego, należy podkreślić stałą obecność presji wywieranej na matkę ze strony społeczeństwa, mediów i różnych instytucji. Sprawia ona, że dążenie do ideału matki oznacza przyjęcie wyłącznej odpowiedzialności za wychowanie dziecka, przy jednoczesnej konieczności sprostania wszystkim innym rolom oraz obowiązkom. Takie kulturowe postrzeganie matki zakłada połączenie jej obowiązków z obowiązkami żony lub partnerki przy jednoczesnym rozwijaniu swojej kariery. Każda kobieta pragnie wywiązywać się z powierzonych jej zadań w sposób perfekcyjny. Zakłada się, że matka jest w stanie łączyć pracę zawodową z macierzyństwem. W tym zakresie widoczna jest duża akceptacja dla wczesnego powrotu kobiet do pracy zawodowej, z tym zastrzeżeniem, że macierzyństwo jest naczelną wartością i nie może być wykonywane „przy okazji” innych obowiązków (Lewicka, 2021). Zauważalna jest konieczność ciągłego podejmowania decyzji oraz namysłu nad wszystkimi ich konsekwencjami. Macierzyństwo kobiet staje się urefleksyjnione (Sikorska, 2012) oraz świadome. Wymienione wymagania stawiają kobietę przed ogromnym wyzwaniem, jakim jest perfekcyjne wykonywanie obowiązków matki, a więc rozpoznawanie wszystkich bieżących potrzeb dziecka i dbania o każdą ze sfer jego rozwoju. Warunkiem odpowiedniej realizacji opisywanych zadań są nie tylko znaczne nakłady finansowe, lecz także konieczność permanentnego zdobywania wiedzy oraz kompetencji (Szulich-Kałużna, 2016).

W dalszej kolejności zadaniem idealnej matki jest stałe rozwijanie siebie oraz podnoszenie swoich kompetencji zawodowych. Z drugiej strony powinna być ona skłonna do poświęcenia się swojemu potomstwu i przyjęciu odpowiedzialności za proces wychowania. Należy zaznaczyć, że kobieta ta jest świadoma, iż jej wysiłek koncentruje się na przygotowaniu dzieci do przyszłego życia. W efekcie procesu wychowania dzieci powinny być zdrowe, pewne siebie oraz osiągać sukces na każdym polu swojej aktywności.

Matkę idealną można określić w kategoriach profesjonalizmu. Dodatkowo ta nowoczesna wizja macierzyństwa nakłada na nią nowe role. Nie wystarczy samo bycie dobrą matką, konieczne jest bycie supermatką. Jeszcze przed samym urodzeniem dziecka dokonuje ona ważnych decyzji, np. dotyczących wyboru odpowiedniego

żłobka, przedszkola czy szkoły, jest nie tylko matką, ale także opiekunką, lekarzem, nauczycielką, specjalistką w każdej dziedzinie, jeśli tego wymaga sytuacja. Perfekcyjna matka nigdy się nie poddaje, zawsze jest gotowa do podjęcia interwencji, a samo macierzyństwo traktuje jako swoistą misję, wymagającą ciągłego zaangażowania (Sikorska, 2012). Pomimo tych licznych obowiązków oraz zobowiązań nadal znajduje ona czas dla siebie.

Dodatkowo należy wskazać na współczesne rozumienie roli ojca. Nowa wizja ojcostwa stawia przed mężczyzną liczne wymagania, przede wszystkim aktywność oraz zaangażowanie w pomoc kobiecie i w wychowanie dziecka. Jest on na równi z matką odpowiedzialny za opiekę oraz wychowanie dziecka, towarzysząc mu np. w odrabianiu lekcji czy spędzając z nim wolny czas na zabawie. Co więcej, ojciec jest emocjonalnym wsparciem w trudnych dla dziecka momentach, dzieląc z matką odpowiedzialność za utrzymanie stabilności wewnątrz rodziny (Lewicka, 2020).

W koncepcji „nowego ojca”, podobnie jak „nowej matki”, także zakłada się, że miłość do dziecka nie jest już naturalnym instynktem a raczej konstruktem społecznym. Pokazuje to wiele dostępnych modeli oraz wzorów roli rodzica. Nastąpiło zrównanie podziału obowiązków między matką a ojcem, a współczesny mężczyzna nie tyle zapewnia dostatni poziom życia, co przede wszystkim wychowuje oraz wspiera swoje dziecko. Wykonuje te same czynności co matka, z czego część zarezerwowana jest tylko dla niego. Pełnienie takiej roli jest naznaczone ciągłą niepewnością, ponieważ niemożliwe jest zastosowanie dawnych znanych modeli ojcostwa, a nowy stan podlega bezustannej redefinicji (Marciniak-Budecka, 2014).

Omawiając współczesny model ojcostwa oraz nowe pojęcia z nim związane (np. urlop tacierzyński), należy zwrócić uwagę, iż rola ojca wiąże się z wkraczaniem na tereny przynależne wcześniej matce. Zauważalne są tendencje do większego angażowania się w wychowanie oraz opiekę nad dzieckiem. Natomiast akcentowane jest odejście od tradycyjnej i stereotypowej wizji ojcostwa ograniczonej do zapewnienia warunków materialnych oraz bezpieczeństwa finansowego rodziny. Współczesna sylwetka ojca pokazuje mężczyznę, który nie boi się wyrażać emocji w stosunku do dzieci. Powinien on wykazywać się cierpliwością oraz chęcią do spędzania czasu wolnego na zabawie z potomstwem. Koresponduje z tym założenie o przejmowaniu części obowiązków związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Ideału dobrego ojca dopełniają umiejętności z zakresu opieki nad dzieckiem oraz dbania o jego wszechstronny rozwój. Współczesny model ojcostwa pokazuje, jak wiele nowych nadziei, ale także oczekiwań jest kierowanych w stronę mężczyzny (Budrowska, 2008). Wskazywany nowy model w literaturze przedmiotu jest określany jako współczesny model świadomego i odpowiedzialnego ojcostwa. Na podstawie przeprowadzonych badań Tomasz Sosnowski opisuje postawę współczesnego ojca jako zaangażowanego w proces wychowania oraz opieki nad

dzieckiem. Współczesny ojciec jest zaangażowany w życie rodziny, wypełnianie obowiązków domowych, aktywnie włącza się w opiekę nad dzieckiem, angażuje się na wszystkich polach rozwoju dziecka, istotne są dla niego relacje z dzieckiem oraz budowanie więzi, co łączy się również z dążeniami do partnerskiego układu relacji z dzieckiem (Sosnowski, 2011). Nowy model ojcostwa wraz z jego charakterystyką podają również badania przeprowadzone przez Krzysztofa Arcimowicza (2008), Justynę Szulich-Kałużę (2018), Joannę Włodarczyk (2014) oraz Dariusza Wadowskiego (2014).

4. KONSEKWENCJE NOWEGO MODELU RODZICIELSTWA

Bezustanne dążenie do idealnego wypełniania wszystkich obowiązków sprawia, że życie rodzica przypomina ciągłą walkę o podtrzymanie „dobrego” wizerunku. Konsekwencją pogoni za sukcesem staje się brak umiejętności budowania autentycznej relacji, często prowadzącej do alienacji społecznej i emocjonalnej. Dalej, brak spontaniczności, przymus ciągłego planowania oraz skupienia się na sobie i swoim rozwoju jest przejawem „kultury narcyzmu”, która stawia człowieka w zamkniętym kręgu dbałości o swój wizerunek (Ostaszewska, 2012). W takiej sytuacji trudno o szczere i autentyczne relacje, mające charakter spontaniczny oraz niekontrolowany. Sytuacja ta ukazuje, jak bardzo współcześni rodzice są sparaliżowani w swoich działaniach przekonaniem o konieczności prezentowania swoich dokonań oraz ciągłym strachem przed oceną ze strony społeczeństwa.

W tej perspektywie koncepcja „rodziców doskonałych” jest stale niedoścignionym wzorem, co skutkuje pojawieniem się poczucia winy oraz porażki. Pomimo licznych starań niemożliwe jest osiągnięcie doskonałości, ponieważ życie często ma charakter nieprzewidywalny. Wskutek tego rodzice uzależniają poczucie własnej wartości od zewnętrznej oceny społeczeństwa, a zwłaszcza aprobaty ekspertów. Sytuacja ta powoduje ciągłe poczucie niepewności oraz lęku przed oceną, a samo bycie rodzicem nie przynosi oczekiwanej satysfakcji, prowadząc do bezustannego kwestionowania własnych umiejętności oraz możliwości. Zanikające zaufanie do samych siebie powoduje bezmyślne przyjmowanie rad ekspertów i tzw. autorytetów od wychowania (Ostaszewska, 2012).

Ogromnym zagrożeniem, przede wszystkim dla młodych matek, w kontekście upowszechnienia wizji „rodziców doskonałych” są komplikacje zdrowotne po porodzie. Występuje tu ryzyko depresji poporodowej lub tzw. *baby blues* (Mitręga, 2014). Młode matki często doświadczają w tej sytuacji braku wsparcia od swoich bliskich, a czasami nawet wykluczenia. W konsekwencji pojawia się poczucie bycia niewystarczająco dobrą matką.

Problem obniżonego nastroju oraz trudności w adaptacji do zastanej rzeczywistości nie dotyczy tylko i wyłącznie matki dziecka. Podkreślić należy szereg negatywnych konsekwencji także dla ojców – tzw. kryzys ojcostwa lub nawet nieobecność ojca, który pomimo wielu wysiłków nie będzie w stanie wypełnić wszystkich stawianych mu wymagań. Co więcej, dochodzić może do osamotnienia lub nawet alienacji dziecka, które następują na skutek niewystarczającej liczby kontaktów z własnym ojcem.

Kolejną konsekwencją kreowania wizji idealnych rodziców jest dążenie do wychowania dziecka idealnego, traktowanego jako najważniejszy życiowy projekt. Dzieciństwo najmłodszych jest przedmiotem bezustannego zarządzania. Oznacza to, że rodzice podejmują wszystkie decyzje i kontrolują niemal każdy ruch dziecka, tak aby sprzyjał on rozwojowi oraz przynosił wymierne korzyści wychowawcze. Towarzyszy temu bezustanna asymetria relacji, w ramach której jedna ze stron jest zarządzana, a druga zarządzająca (Ornacka, 2022). Jest to dobitnym wyrazem poglądu, że tylko rodzic idealny będzie w stanie wychować idealne dziecko.

Wielu rodziców może odczuwać niechęć lub nawet złość wobec dzieci, które z racji swojego wieku i braku pewnych kompetencji okazują się być bezradne lub słabsze. Wszechobecna presja sukcesu sprawia, że każda najmniejsza trudność postrzegana jest jako słabość, która nie powinna mieć miejsca. „Dzieci projekty”, które są konsekwencją nowego wychowania w ramach dyskursu nowego rodzicielstwa, żyją pod bezustanną presją realizowania ambicji swoich rodziców oraz osiągania sukcesów, lecz sukcesy te nie zostają docenione, ponieważ są traktowane w kategoriach oczywistości. Niespełnienie określonych wymagań wyzwała w dziecku poczucie winy oraz wymusza u niego ciągle skupianie się na słabych stronach. Sytuacja taka paradoksalnie nie sprzyja rozwojowi talentów, a raczej zaniżaniu poczucia wartości najmłodszych (Błasiak, 2017).

Obsesja perfekcjonizmu sprawia ponadto, że rodzice często nie potrafią swobodnie spędzać czasu ze swoimi dziećmi. Uważają, że proste i zwyczajne praktyki rodzinne nie przynoszą zamierzonego zysku. Dominuje pogląd, że najważniejsze jest całkowite i wszechstronne zagospodarowanie całego czasu dziecka, co ma dawać gwarancję sukcesu. Często okazuje się wtedy, że bardziej korzystne jest oddanie dziecka pod opiekę instytucji. Dodatkowo perfekcjonizm rodziców przeniesiony zostaje na najmłodszych, od początku projektowanych do wykonywania prestiżowych zawodów. Dziecko dorasta w przeświadczeniu, iż tylko praca w „dobrych” zawodach oznacza życiowy sukces. Niespełnienie oczekiwań przez najmłodszych prowadzi do rozczarowania rodziców oraz ich niezadowolonia, ponieważ pomimo dużych inwestycji finansowych nie zostały osiągnięte oczekiwane cele.

Idea idealnego rodzicielstwa, jak zostało to wskazane powyżej, zakłada bezustanne podnoszenie swoich kompetencji oraz zdobywanie wiedzy. Niesie to ryzyko

uzależnienia od ustawicznego pozyskiwania informacji. Literatura nazywa to zjawisko „dataholizmem” (Urbaś, 2019). Korzystanie z mediów społecznościowych, czytanie blogów, for internetowych poświęconych rodzicielstwu ma służyć poszukiwaniu odpowiedzi na nurtujące pytania oraz poszerzeniu swojej wiedzy. Sprawia to, że rodzice doznają swoistego przebudźcowania lub nawet dysonansu poznawczego. Mając na uwadze specyfikę świata mediów, należy uznać, że spotkają się oni z różnorodnymi, często sprzecznymi przekazami, które mogą nie mieć wcale przełożenia na realia życia danej matki. Dlatego tak istotne jest pobudzanie świadomości w zakresie sprawdzania źródeł wiedzy. Co więcej, ciągle poszukiwanie rad ekspertów czy „autorytetów” sprawia, iż rodzice uzależniają decyzje od opinii osób zewnętrznych, nie potrafiąc podjąć ich samodzielnie.

*

W moim przekonaniu, obecnie kształtujący się opresyjny w stosunku do współczesnych rodziców, a w szczególności młodych matek, model idealnego rodzicielstwa powinien być przedmiotem wzmoczonych badań. Przekazy medialne są głównym punktem odniesienia dla wielu młodych matek. Istotne jest wzbudzanie u nich refleksji nad dostępnymi kulturowo, sprzecznymi teoriami z zakresu wychowania. Dążenie do perfekcjonizmu, które jest widoczne w społeczeństwie, sprawia, iż zagubione zostają najważniejsze wartości wychowania, takie jak miłość, wolność oraz szacunek.

Na zakończenie należy podkreślić jeszcze jedną istotną kwestię. Obecność nowych wzorów macierzyństwa i ojcostwa oraz tak wielu oczekiwań, np. odpowiednich nakładów materialnych pozwalających na realizację „projektu dziecko”, sprawia, iż zaczyna realnie brakować miejsca na rodzicielstwo. Wszystko to przyczynia się do opóźniania momentu wchodzenia w rolę rodzica lub nawet jej negacji i odrzucenia. Przymus ciągłej inwestycji w dziecko powoduje, że młodzi ludzie coraz częściej skupiają się na uzyskaniu prestiżowej pozycji zawodowej i rozwijaniu swojej kariery, aby móc finalnie podjąć się próby realizacji bardzo kosztownego w ich odczuciu „projektu dziecko”.

BIBLIOGRAFIA

- ADAMIEC-ZGRAJA, A. (2008). Fenomen rodzicielstwa człowieka przełomu wieków. Szansa czy zagrożenie dla rodziny?. W: B. Muchacka (red.), *Rodzina w kontekście współczesnych problemów wychowania* (s. 155–166). Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.
- ARCIMOWICZ, K. (2008). Nowe wzory relacji mężczyzna–dziecko w polskich mediach. W: J. Izdebska (red.), *Media elektroniczne – kreujące obraz rodziny i dziecka* (s. 228–239). Białystok: Wydawnictwo Akademickie Trans Humana.

- BAŞTEMUR, Ş., i KURŞUNCU, M. A. (2022). Sharenting: Why Parents Share Their Children' Photos on Social Media? *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2911-2928. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1137855/>
- BIENKO, M. (2015). Perfekcyjna matka oraz bachor w poradnikach i bezradnikach współczesnej popkultury. W: J. Tarnowicz, i S. Grotkowska (red.), *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy* (s. 91–106). Wrocław: Oficyna Wydawnicza ARBORETUM.
- BŁASIAK, A. (2017). (Nowy) model rodzicielstwa – wybrane aspekty. W: D. Opozda, i M. Leśniak (red.), *Rodzicielstwo w wybranych zagadnieniach pedagogicznych* (s. 29–44). Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- BUDROWSKA, B. (2008). Tacierzyństwo, czyli nowy model ojcostwa. *Kultura i Społeczeństwo*, 53(3), 123–151. <https://doi.org/10.35757/KiS.2008.52.3.8>
- CINA, D., DEMOZZI, S., i SUBRAHMANYAM, K. (2020). Sharenting. Why Parents Share Their Children' Photos on Social Media?. *Odusobiad*, 12(3), 2911–2928.
- GAWROŃSKA, M. (2021). Zastosowanie koncepcji displaying families do analizy wizualnych reprezentacji macierzyństwa na portalu Instagram. *Fabrica Societatis*, (4), 46–62.
- JASIELSKA, A., i MAKSYMUK, R. A. (2011). Skomercjalizowane rodzicielstwo – nowy aspekt wczesnej dorosłości. *Psychologia rozwojowa*, 16(2), 33–49.
- JASIELSKA, A., i MAKSYMUK, R. A. (2018). Konsumenckie e-rodzicielstwo, czyli konsumencka aktywność e-rodziców w Internecie. *Marketing i Rynek*, (6), 19–25.
- KROMOLICKA, B. (2012). Kondycja współczesnego rodzicielstwa – wybrane aspekty. *Opuscula Sociologica*, (2), 97–106.
- KUSIO, U. (2004). Współczesna kobieta wobec macierzyństwa. *Kultura i Edukacja*, (4), 40–47.
- LEWICKA, M. (2020). Przemiany roli ojca we współczesnej kulturze. Implikacje pedagogiczne. *Teologia i Moralność*, 15(1(27)), 201–212. <https://doi.org/10.14746/tim.2020.27.1.13>
- LEWICKA, M. (2021). (Re)konstrukcje życia codziennego współczesnych matek. Implikacje do badań. W: M. Nawrot-Borowska, i M. Lewicka (red.), *Dziecko, rodzicielstwo, rodzina. Wybrane konteksty badań* (s. 121–139). Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. [https://doi.org/10.17951/j.2017.30.3.93](https://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/8028MACIĄG-BUDKOWSKA, M., i RZĘPA, T. (2017). Jaka jest matka idealna? Rozumienie roli matki przez współczesne kobiety. <i>Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J</i>, 30(3), 93-107. <a href=)
- MARCINIAK-BUDECKA, D. (2014). Rodzicielstwo do-it-yourself, czyli refleksyjność współczesnego rodzicielstwa. *Pogranicze. Studia Społeczne*, 24, 131–148. <https://doi.org/10.15290/pss.2014.24.08>
- ORNACKA, K. (2022). Rodzicielstwo i dzieciństwo wobec wyzwań współczesności- refleksje (nie) oczywiste. W: A. Kacprzak, M. Gońda, I. Kudlińska- Chróścicka (red.), *Problemy społeczne. Trwałość i zmienność w dynamicznej rzeczywistości* (s. 175–190). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- OSTASZEWSKA, A. (2012). Popkulturowy wizerunek ojcostwa. Micheal Jackson – „najlepszy tata, jakiego można sobie wyobrazić?”. W: J. Brągiel, i B. Górnicka (red.), *Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych* (s. 303–318). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- POPCZYK-SZCZĘSNA, B. (2015). Macierzyństwo upublicznione, czyli dialog o dziecku w dramacie współczesnym. W: E. Wąchocka (red.), *Intymne – prywatne – publiczne* (s. 105–130). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- REJOWSKA, A. (2015). Wizerunek ojcostwa w polskiej reklamie telewizyjnej. *Dyskursy Młodych Andragogów*, (16), 353–367.
- SIKORSKA, M. (2012). *Ciemna strona macierzyństwa. O niepokojach współczesnych matek*. Warszawa: AXA.
- SLANY, K. (2013). Ponowoczesne rodziny – konstruowanie więzi i pokrewieństwa. W: K. Slany (red.), *Zagadnienia małżeństwa i rodzin w perspektywie feministyczno-genderowej* (s. 45–64). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- SOSNOWSKI, T. (2011). *Ojciec we współczesnej rodzinie. Kontekst pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „ŻAK”.
- SZULICH-KALUŻA, J. (2016). Matki w popkulturze – zwykłe czy niezwykłe? O ekspertyzacji macierzyństwa w dyskursie medialnym. *Zeszyty Naukowe KUL*, 59(3), 15–28.
- SZULICH-KALUŻA, J. (2018). Semantyczne i wizualne modele „nowego ojcostwa” upowszechnione w publikacjach „Przekroju” i „Polityki”. *Roczniki Nauk Społecznych*, 46(2), 65–86. <https://doi.org/10.18290/rns.2018.46.2-4>
- SZYMANIK-KOSTRZEWSKA, A, i TREMPAŁA, E. (2017). Idealne rodzicielstwo: deklarowane przekonania i zachowania matek małych dzieci. *Psychologia rozwojowa*, 22(2), 71–85. <https://doi.org/10.4467/20843879PR.17.011.7043>
- URBAŚ, J. (2019). Instamatka ekspertka – rola Instagrama w upowszechnianiu wiedzy o tematyce dziecięcej. *Studia Socialia Cracoviensia*, 11(1), 75–85. <https://doi.org/10.15633/ssc.3800>
- WADOWSKA, D. (2014). Tendencje przemian ojcostwa i roli ojca we współczesnym społeczeństwie. W: D. Kornas- Biela (red.), *Ojcostwo dzisiaj* (s. 53–74). Lublin: Fundacja Cyryla i Metodego – Inicjatywa Tato.Net.
- WŁODARCZYK, J. (2014). Być tatą. Wyniki badań własnych. *Dziecko krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, 13(3), 94–138.

NOWY MODEL RODZICIELSTWA I JEGO KONSEKWENCJE

STRESZCZENIE

Artykuł zawiera analizy dotyczące nowego modelu rodzicielstwa, który implikuje współczesne sposoby definiowania macierzyństwa i ojcostwa, wskazując na zachodzącą w tej kwestii paradygmatyczną przemianę. Zawarte w artykule ustalenia obejmują również konsekwencje wynikające z tego modelu, dotyczące zarówno samych rodziców, jak i dziecka.

Słowa kluczowe: nowy model rodzicielstwa; macierzyństwo; ojcostwo

THE NEW PARENTHOOD MODEL AND ITS CONSEQUENCES

SUMMARY

The article contains theoretical considerations of the new parenthood model, which implies a modern definition of motherhood and parenthood, indicating a slow process of changing paradigms about thinking who a parent is. The implications below include some consequences which come from these changing paradigms, which involve not only parents but also children.

Keywords: new parenthood model; motherhood; fatherhood